

3. Науково-практичний аналіз цивільної юрисдикції першої та апеляційної інстанцій в світлі прийняття нового цивільного процесуального кодексу. С. 13–16. – 0,25 д.а.
4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» // ВВР України. 2015. – № 28. – Ст. 250.
5. Територіальна підсудність: розгляд судами справ під час війни. URL : <https://yur-gazeta.com/golovna/teritorialna-pidsudnist-rozglyad-sudami-sprav-pid-chas-viyni.html>
6. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» // ВВР України. 2016. № 31. – Ст. 545.

Ключові слова: правосуддя, цивільний процес, цивільна юрисдикція, воєнний стан.

Key words: justice, civil proceedings, civil jurisdiction, martial law.

ПРИПХАН ПРИНА ІГОРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри міжнародного, конституційного
та адміністративного права Івано-Франківського юридичного інституту,
кандидат юридичних наук, доцент*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТЯГНЕНЬ НА ПІДСТАВІ ВИКОНАВЧОГО НАПИСУ НОТАРІУСА ЗА КРЕДИТНИМИ ДОГОВОРАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Понад три місяці в Україні діє режим воєнного стану, який, відповідно до указу Президента України, триватиме до 23 серпня 2022 року. За цей час окремі території України перебували, чи досі перебувають в зоні військових дій. Значна кількість населення змушені були покинути свої домівки та стати вимушеними переселенцями, що в свою чергу спричинило зменшення доходів громадян із одночасним різким збільшенням витрат. Стрімке погіршення якості життя громадян та прогресуюча економічна криза інтенсифікували збільшення кількості нових мікрокредитів, що оформляються громадянами та, відповідно, значне зростання заборгованості по кредитах, що були оформлені ще до початку війни.

Не заперечуємо й той факт, що на тимчасово окупованих територіях є можливість заволодіти нотаріальними бланками та використати їх для вчинення шахрайських цілей, в тому числі й шляхом підробки виконавчих написів. Використання таких написів й подальше їх направлення для виконання несе потенційну загрозу правам та інтересам громадян України. В свою чергу, це зумовлює необхідність нормативного врегулювання даного питання на час дії воєнного стану з метою захисту таких прав і свобод.

Виконавчим написом визнається розпорядження нотаріуса про примусове стягнення з боржника на користь кредитора грошових сум або про передачу чи повернення майна, вчинений на документі, який підтверджує зобов'язання [6, с. 33].

Банк, мікрокредитна організація, колекторська (факторингова) організація, звертається до нотаріуса для того щоб той вчинив виконавчий напис. Після вчинення виконавчого напису нотаріусом, заявник (банк, МФО, колекторська компанія) звертається до виконавця для здійснення примусового виконання. Виконавець відкриває виконавче провадження та вчиняє виконавчі дії щодо звернення стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інші доходи боржника. Часто боржники дізнаються про відкрите виконавче провадження тоді, коли їхні рахунки заблоковано, або з цих рахунків вже стягнуто кошти, після чого мають місце тривалі судові процеси.

Ч. 1 ст. 447 ЦПК України врегульовано положення про те, що «...сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду із скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення, ухваленного відповідно до цього Кодексу, порушено їхні права чи свободи ...» [8].

Враховуючи суть кредитних правовідносин та, зокрема те, що боржник не виконує повною мірою взяті на себе зобов'язання, питання сплати судового збору за подання скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця стоїть досить гостро. В контексті даної проблематики Європейський суд з прав людини зауважив, що «сплата судових витрат не повинна перешкоджати доступу до суду, ускладнювати цей доступ таким чином і такою мірою, щоб завдати шкоди самій суті цього права, та має переслідувати законну мету» (рішення від 19.06.2001 у справі «Kreuz v. Poland») [7].

З приводу цього питання в Україні певний час була протирічлива судова практика. Один період вважалося, що судовий збір не підлягає сплаті, оскільки виконання рішення – це завершальна і невід'ємна частина (стадія) судового провадження у конкретній справі, в якій провадження за скаргою не відкривається, а за подання позовної заяви сплачено відповідний судовий збір. При цьому розділом VII ЦПК й Законом «Про судовий збір» (ч. 1 ст. 3) не передбачено необхідності сплати судового збору за подання скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби, а тому за подання скарги судовий збір не сплачується [5]. Така позиція підтримана у постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 18 січня 2018 року у справі № 565/256/15-ц [2].

Перелік позовних заяв (заяв, скарг, дій), за подання яких до суду або за вчинення яких судом установлено ставки судового збору, міститься у пп. 1, 4 ч. 2 ст. 4 закону «Про судовий збір» і за своїм змістом є вичерпним. Отже, справляння судового збору з інших позовних заяв (заяв,

скарг), що подаються до суду, не зазначених у ч. 2 ст. 4 закону «Про судовий збір», не передбачено, наприклад за подання скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби.

Однак, зараз практика змінилася в протилежну сторону і вважається, що навіть, якщо в законі прямо не передбачено ставки збору за оскарження дій виконавця, його потрібно сплачувати на загальних підставах, як за подання позову відповідно до кількості позовних вимог. В травні 2018 року Велика Палата ВС відступила від висновку КЦС ВС у складі ВС від 18.01.2018 у справі № 565/256/15-цтя зазначила, що перелік заяв і скарг, за подання яких не справляється судовий збір, наведений у частині другій статті 3 Закону України «Про судовий збір», і в цьому переліку відсутні скарги щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної виконавчої служби. Судовий збір має справлятися на загальних підставах [1].

Певні позитивні зрушення все ж є, оскільки 26 березня 2022 року набрав чинності Закон України від 15 березня 2022 року «Про внесення змін до розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження», згідно з яким припиняється звернення стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інший дохід боржників [4]. Необхідно мати на увазі, що виконавче провадження триває і надалі, але призупиняються відповідні стягнення. Дія цього нормативного акту не поширюється на виконання рішень, боржниками за якими є громадяни Російської Федерації, а сам Закон є чинним на період до припинення або скасування воєнного стану на території України.

12 травня 2022 року Верховною Радою України проголосовано Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності з примусового виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану», який підписано Головою Верховної Ради України та направлено на підпис Президентові України. Закон передбачає значні зрушення у сфері захисту прав та свобод громадян під час воєнного стану, оскільки забороняє примусове виконання виконавчих написів нотаріусів під час дії режиму воєнного стану. У варіанті, підписаному Головою Верховної Ради України, заборона на виконання написів встановлена як для приватних, так і для державних виконавців, що є цілком логічним [3]. Водночас, 27 травня 2022 року на сайті Верховної Ради України з'явилася інформація, що Закон повернуто з пропозиціями Президента і 30 травня 2022 р. його передано на розгляд Комітету з питань правової політики України. Сподіваємося, що найбільш прийнятний для усіх сторін правовідносин текст Закону буде розроблено в найкоротші терміни, повторно проголосовано парламентом, підписано і оприлюднено Президентом України.

Запровадження оптимального нормативного регулювання під час дії воєнного стану покликане захистити права боржника, зокрема у випадках накладення арешту на зарплатний та пенсійний рахунки,

відмови у закритті провадження через невнесення виконавчого збору; відмови повертати безпідставно списані кошти, тощо.

Підсумовуючи зауважимо, що для повернення стягненого за виконавчим написом нотаріуса майна необхідно комплексно вирішувати правову ситуацію, що склалася, а саме оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність органів державної виконавчої служби та доводити незаконність вчинення виконавчого напису нотаріусом.

Список використаних джерел:

1. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 29 травня 2018 року у справі № 915/955/15. Провадження № 12-66гс18. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/74506127>
2. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 18 січня 2018 року у справі № 565/256/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71749954>
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності з примусового виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану: Проект Закону України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=74146
4. Про внесення змін до розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження»: Закон № 2129-IX від 15 березня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2129-20#Text>
5. Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судових рішень у цивільних справах: Постанова пленуму ВС від 7.02.2014 № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006740-14#Text>
6. Радзівська Л. К. Нотаріат в Україні : навчальний посібник / Л. К. Радзівська, С. Г. Пасічник. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 528 с.
7. Рішення Європейського суду з прав людини від 19 червня 2001 року у справі «Kreuz v. Poland», заява № 28249/95. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_030#Text
8. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

Ключові слова: судовий збір, кредитний договір, виконавчий напис нотаріуса, оскарження рішень державної виконавчої служби, виконавець.

Key words: court fee, loan agreement, notary's writ of execution, appeal against decisions of the state executive service, executor.